

Water en vuur

Naast kapellen, kruisen en hekwerken is er nog heel wat klein erfgoed dat in de kijker mag staan. Denk aan waterputten, bronnen en bakhuizen. Ze delen een functioneel verleden en hebben allemaal een eigen verhaal.

Bronnen, waterputten en waterpompen

Aan een bron komt het water op natuurlijke wijze uit de grond. Een bron kon een hele buurt van drinkwater voorzien. De resten van stenen en een meidoornhaag wijzen er op dat ook het vee hier kwam drinken. Daarnaast bevatten bronnen een rijkdom aan planten en dieren, alleen al om deze reden moeten ze goed onderhouden worden.

Waar het water dieper in de grond zit, werden waterputten geboord. Bij oudere huizen zie je soms nog een bovenbouw van deze putten of een waterpomp staan. In sommige dorpen had je een gemeenschappelijke waterput. Met een emmer en via een katrolsysteem geraakten de dorpsbewoners aan het water.

Bakovens

Een bakhuis is een bijgebouw van een boerderij of landhuis waarin men vroeger brood en taart bakte. De materialen die hiervoor gebruikt werden zijn streekgebonden: zowel metselwerk als vakwerk van hout en leem komen voor. In het bakhuis bevindt zich de met leem beklede bakoven. De oven werd met houtbussels (mustaards) warm gemaakt. Vele ovens raakten in onbruik door de opkomst van de talrijke bakkerijen. Wat rest is dan vaak nog het gebouwtje dat als opslagruimte gebruikt wordt en wat restanten van de lemen oven.

Nuttige links

www.pcce.be
www.mot.be
inventaris.onroenderfgoed.be
erfgoedplus.be
www.heemkunde-vlaanderen.be/heemkringen/limburg/
www.erfgoedcelhaspengouw.be/

Verschillende organisaties zetten zich in voor het behoud van dit klein historisch erfgoed. Ze inventariseren, documenteren en herstellen deze puntrelicten in het landschap. Weet je ergens klein historisch erfgoed staan dat dreigt te verdwijnen? Of wil je je mee inzetten voor het behoud van dit erfgoed? Neem dan contact op met de landschaps animator van het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren of met de lokale heemkundige kring.

Regionaal Landschap
Haspengouw en Voeren vzw
Daaleinestraat 2
3720 Kortesseem
T 011 31 38 98
F 011 31 53 07
info@rlh.be
www.rlh.be

Foto's: RLH, Jos Hermans, Geert Van de Linden (Onroerend Erfgoed)

HET EUROPEES LANDBOUWFONDS
VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING:
EUROPA INVESTEERT IN
ZIJN PLATTE LAND

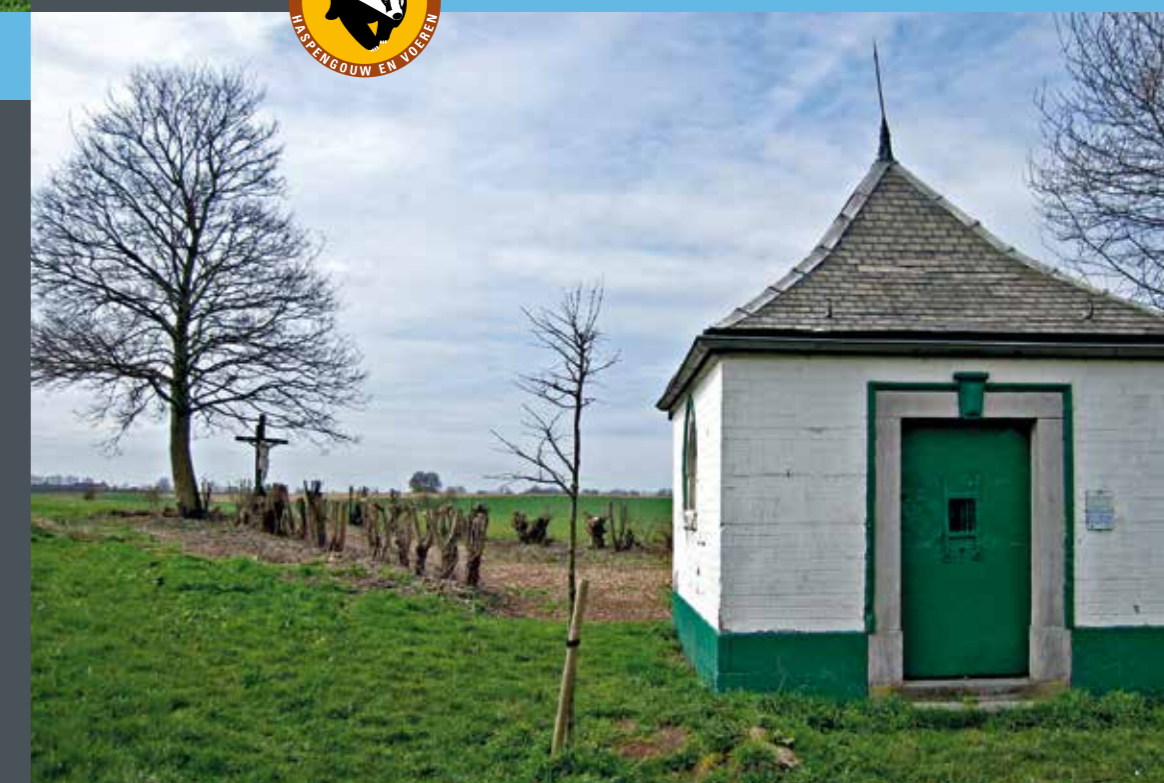

Kleine landschapselementen

Klein historisch erfgoed

Andere uitgaven uit de reeks
'Kleine landschapselementen':

Hoogstamfruitbomen
Houtkanten en graften
Holle wegen
Hagen en heggen
Knotbomen
Poelen

Klein historisch erfgoed

Verspreid in Haspengouw en de Voerstreek komen tal van kleine cultuurhistorische elementen voor. In min of meerdere mate bepalen ze mee het landschap. Zo zijn smeedijzeren weidebarrieren en hekwerken heel typisch in deze regio. Ook veldkruisen, kapelletjes, grenspalen en bakovens drukken hun stempel op de omgeving. In een niet zo ver verleden vormden ze een belangrijk onderdeel van het dagelijkse leven van vele plattelandsbewoners. Ze hadden meestal een speciale betekenis of vervulden een zekere functie. Het waren ook ontmoetingsplaatsen: plaatsen voor gebed, waterbevoorrading, broodbakken ... Vooral de oudere generaties kennen nog de locaties, de verhalen en de gebruiken die bij deze cultuurhistorische elementen horen. Ze vormen een onderdeel van onze cultuur en daarom mogen ze niet verloren gaan. Stuk voor stuk zijn ze bijzonder en het behouden waard.

Hekwerken en poorten

Een intacte hoogstamboomgaard heeft drie typische elementen: hoogstamfruitbomen, een meidoornhaag rondom en een hekwerk of barrier. Runderen grazen onder de kruinen van de hoogstambomen en houden zo het gras kort. De stekelige meidoornhagen houden de dieren in de boomgaard. Een vaak monumentale ijzeren poort geeft toegang tot de fruitweide. De grootte van de boomgaard en de uitwerking van de toegangspoort en de pijlers bepaalden de status van de eigenaar. Dat verklaart waarom sommige poorten echte kunstwerken zijn. Deze hekwerken zijn zeer typisch voor het Haspengouwse landschap.

Ook kastelen, hoeves en landhuizen pronken vaak met prachtige toegangspoorten. Geplaatst aan de oprijlaan of aan één van de toegangswegen van het domein staan ambachtelijk vervaardigde poorten in smeedijzer met mooi uitgewerkte stenen zuilen.

Kapellen

Haspengouw heeft heel wat gebedshuizen en kapellen. Het zijn allemaal unieke exemplaren: uitgevoerd in vakwerk of in baksteen met pannen op het dak, vloertegels met een motiefje ... Ze bevatten soms heel waardevolle kunstvoorwerpen, erfgoedstukken op zich. Kapellen nemen een bijzondere plaats in in het landschap. In de nabijheid van een kapel staan vaak oude bomen of ligt een bron.

Kapellen zijn dikwijls gebouwd ter ere van Maria of gewijd aan een bepaalde heilige. Mensen komen er bidden en een kaarsje branden als dank of om iets af te smeken. Zo wordt er gebeden voor bestaande kwaaltjes, voor een goede bevalling, om zich te beschermen tegen erge ziekten, voor goede examens ...

Door de achteruitgang van de volksdevotie worden kapellen minder bezocht, wordt er minder zorg aan besteed en vallen ze ten prooi aan vandalisme. Veel kapellen verkeren in slechte staat met het risico dat ze zullen verdwijnen. Gelukkig wordt op verschillende plaatsen de traditie wel nog hoog gehouden en worden er bij bepaalde gelegenheden missen opgedragen aan kapellen, bijv. in de maand mei of op de vooravond van OLV-Hemelvaart. Kapellen worden dan opgeknapt en opgefleurd met bloemen.

Kruisen

Kruisen vormen in het open landschap opvallende puntelementen. Ze staan vaak op of nabij een kruispunt. In de middeleeuwen waren kruisen oriëntatiepunten in het landschap. Er waren toen geen wegwijzers of goede kaarten om de weg te vinden. Ze werden ook geplaatst als grensafbakening van een parochie of bisdom. Als het om een juridisch territorium gaat staat er op het kruis soms een handje, het symbool van justitie.

Processiekruisen markeren de route van de belangrijkste processies. De processies die in elk dorp een paar keer per jaar uitgaan, zijn belangrijk voor het parochiale leven. Ter gelegenheid van een processie worden de kruisen versierd.

Als mensen een kruis plaatsen als herinnering aan een bepaalde gebeurtenis, zoals bijv. een ongeval of moord spreekt men van memoriekruisen. Deze kruisen staan vaak in de berm van wegen, laag bij de grond. Kruisen tegen de gevels van huizen of schuren beschermen de inwoners tegen het kwade.

